

ШЕЛЯГ О. О.

З ІСТОРІЇ ШКОЛИ № 2. ВІДРОДЖЕНА СВЯТИНЯ

Сьогодні в Україні та на Конотопщині зокрема активно відроджуються церкви як обереги духовності. І це не є випадковим. Адже національні морально-соціальні цінності та надбання світової культури пронизують усі напрямки людської життєдіяльності. Культура й духовність стає визначальною у формуванні соціально-творчої компетентної особистості. "Культурна компетенція особистості передбачає декілька рівнів, одним із яких є морально-етичні релігійні цінності й традиційна духовна культура" [4].

Практика показала, що відсутність орієнтації на загальнолюдські, національні, етично-релігійні, національно-сімейні цінності культури в житті підрастаючого покоління створює вакуум, який успішно заповнюється псевдокультурними орієнтаціями. Тому в житті учнівської молоді все більший відгук знаходить національна та православна педагогіка, яка орієнтує на духовне самотворення.

Історія свідчить, що з давніх-давен "особисте і церковне життя для традиційного українського суспільства були нерозривними: будь-яка сільська чи міська громада споконвічно гуртувалися навколо свого храму і своєї парафії. Усе життя людини супроводжували церковні обряди: хрещення, вінчання і, зрештою, відхід у вічність. Храм був чимось більшим, ніж духовний центр громади: у минулому він слугував осередком освіти та культури, скарбницею історії "малої" батьківщини та у певній мірі центром суспільного життя. Як архітектурна споруда, кожна церква організувала навколишній простір, надавала неповторної оригінальності місту чи селу. Втрата храму для кожної людини була особистою трагедією..." [2].

Особливу гіркоту становить втрата Собору Різдва Пресвятої Богородиці, який "був однією з домінант старого міста, мав традиційну для монументальної архітектури доби Гетьманщини структуру" [2] та прикрашав собою одну з центральних вулиць Конотопа. Ця унікальна споруда займала територію прибудованої у 1956 році частини Конотопської середньої школи № 2, "а дзвониця собору західною своєю стороною виходила майже на третину сучасного проспекту імені Леніна" [2] (стара назва Гоголівська).

Дата будівництва Собору Різдва Пресвятої Богородиці припадає на першу половину XVIII століття в епоху так званої староукраїнської культури. Мистецтво тієї доби розвивалося в стилі "українського бароко", відомого всьому світу. Собор поміж інших вирізняло органічне поєднання рис професійної та народної архітектури. Споруда приваблювала складними конструкціями, різноманітністю декору. Як результат розвитку власне української традиції будівля після численних добудов являлася собою хрест, між кінцями якого було вбудовано квадратні виступи.

Як зазначає відомий краєзнавець О. В. Евтушенко, колишній випускник СШ № 2: "Собор був тридільним, одноверхим, з прямокутними бабинцем і

навою та п'ятистінним вітварем. Нава мала восьмигранний світловий підбанник з гранчастою банею. У 1855 році собор був значно розширений за рахунок прибудови... З півночі і півдня до нави прибудували прямокутного плану дводільні бічні вітварі, із заходу до бабинця - триярусну дзвіницю типу "восьмирик на четверик", увінчану банею. У 1886 році проектом інженера М. Маркелова бічні вітварі були розширені в західному напрямку, внаслідок чого собор став дев'ятидільним за структурою" [2]. Така хрещата церква бере початок з дерев'яної архітектури. До речі, "древній собор Різдва Богородиці згорів у пожежі 1725 року" [5]. Час побудови цього згорілого в пожежі храму залишається невідомим. Припускають, що знаходився він неподалік місця новозбудованого кам'яного собору.

Українське бароко XVII-XVIII століття нерідко називають "козацьким". Адже козацтво не тільки виступало в ролі забезпеченого замовника, а й було будівничим власного художнього середовища, носієм культури тієї буремної доби. Отже, архітектуру Собору Різдва Пресвятої Богородиці можна віднести до українського бароко. Церква була побудована на замовлення Андрія Лизогуба. "Лизогуб Андрій був старшим сином Чернігівського полковника Юхима Яковича. Користуючись підтримкою молодшого брата Семена, одруженого на дочці Скоропадського, став конотопським сотником. Однак пробув ним недовго. Решту свого життя Лизогуб прожив у місті Конотоп, де побудував кам'яну церкву Різдва Богородиці - нинішній собор" [3]. Заслуга фундаторів, будівників, як і багатьох інших будівничих козацької доби, полягає в тому, що поширений з давніх-давен тип великої дерев'яної церкви було облицьовано каменем, прикрашено пластичними мотивами, удосконалено й побудовано на рівні вимог європейського архітектурного мистецтва.

Собор Різдва Пресвятої Богородиці м. Конотоп входив до складу єпархії, архієпископом якої був Філарет, відомий також як Дмитро Григорович Гумілевський. "Преосвященний Філарет був членом "Общества Історії і древності російських", дійсним членом "Імператорського Російського Географічного общества", почесним членом Харківського університету та "Імператорського Російського Археологічного общества" [1]. У своїх працях він згадував Собор Різдва Пресвятої Богородиці, що свідчить про його значну роль у громадському житті міста. У соборі зберігалися прапори конотопських робітничих цехів, у спеціальній скриньці під склом знаходився замок від Конотопської фортеці. Це була головна церква Конотопа.

Слід зазначити, що місто Конотоп стало визначальним і в житті Філарета Гумілевського. Так, під час холери 1866 року він з метою підтримки населення розпочав об'їзд єпархії. Однак у дорозі архієпископ захворів і 9 серпня помер у Конотопі. Під час перевезення гробу до місця поховання (м. Чернігів, Троїцько-Львівський монастир) десятки тисяч людей супроводжували архіпастиря. Але жодного випадку захворювання на холеру не було зафіксовано. Незабаром епідемія припинилася.

Собор Різдва Пресвятої Богородиці був зруйнований у першій половині XX століття. На його місці розташована прибудова до основної будівлі

Конотопської спеціалізованої школи II-III ступенів № 2 та пам'ятник Т. Г. Шевченку, перенесений від Будинку культури. Здавалося, що визначна для Конотопа пам'ятка архітектури та історії зникла назавжди.

Але на початку XXI століття представники американської діаспори, вихідці з України, прагнучи надати допомогу у відбудові втрачених святинь, почали збір коштів для будівництва нового Собору. У витоків його заснування стояли небайдужі люди, зокрема Лисенко Любов Йосипівна, голова громади парафії Різдва Пресвятої Богородиці української православної церкви Київського патріархату, що була заснована в листопаді 2005 року, та Микола Кочерга, прихожанин парафії Андрія Первозванного (м. Чикаго).

Будівництво храму розпочалося в липні 2008 року. Проектом передбачено будівництво дзвіниці при церкві, що відповідає бароковій церкві XVIII століття.

11 липня 2009 року до 350-річчя Конотопської битви відбулося освячення хрестів кафедрального Собору Різдва Пресвятої Богородиці, на якому був присутній Президент України.

25 вересня 2011 року відкрито верхній храм для богослужіння. Прикрашає храм чотириох'ярусний іконостас шириною п'ятнадцять, висотою дев'ять метрів, виготовлений майстрами Коломиї. Настоятелем кафедрального Собору є митрофорний протоієрей Павло Кузь. Щомісяця за його участі випускається християнський інформаційний бюлетень "Православна Конотопщина". На сьогоднішній день вийшов 28 номер цього видання, що містить повчання про свята, про життя громади, повчання для дітей тощо.

Сьогодні кафедральний Собор Різдва Пресвятої Богородиці впливає на громадське життя міста та є однією з його архітектурних прикрас.

1. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. - Чернигов: Тип. Шапиры, 1873. - Авт. установлен по изд: Рус. биограф. словарь. - СПб., 1901. - Т. 21.

2. Книга Пам'яті Сумської області: в 3 т. - Т. 2. Зруйновані храми Сумщини. Мартиролог втрачених святинь /Автор-упорядник О. М. Корнієнко. - Суми : Ярославна, 2007. - 324 с.

3. Описание старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. А. Л. Лазаревского. - Том 2. Полк Нижинский. Киев, 1893. - 559 с.

4. Стефанюк С. К., Гаркавец В. П. Морально-правові основи національної педагогіки: етика суб'єкт - суб'єктних відносин / за загальною редакцією С. К. Стефанюк. - Х., 2009. - 336 с.

5. Филарет Гумилевский "Историко-статистическое описание Черниговской епархии": в 7 книгах. - Чернигов, 1873.

Керівник Матвійчик О.Б.